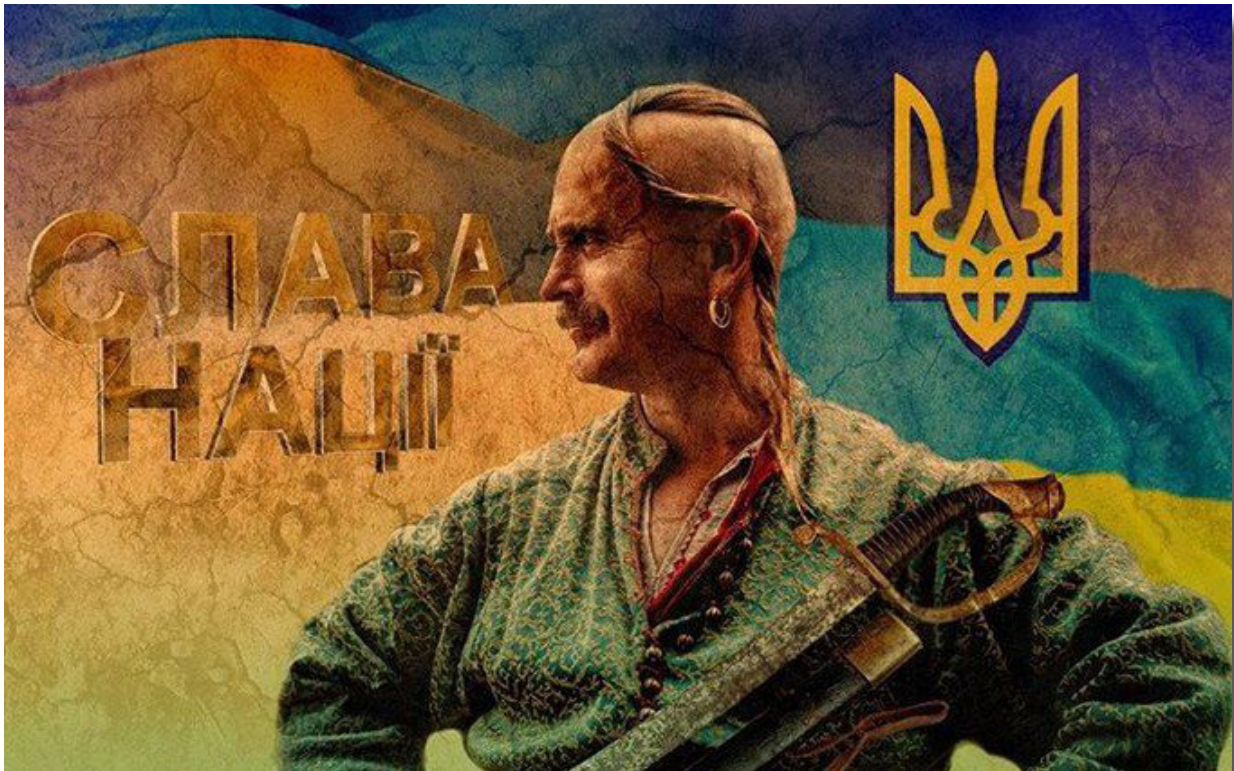

З ДНЕМ НЕЗАЛЕЖНОСТІ, ДЕРЖАВО!

Той, хто каже, що незалежність впала нам з неба, не знає, що ми діставали по 10 років тюрми і заслання.
Левко Лук'яненко

Уже кілька років радість і сум перемішані в серцях кожного з нас у цей день. З одного боку минуле гріє душу, з іншого – обливає крижаним холодом сучасне. Ця полярність розриває зсередини. У голові – підписання Акту про незалежність України, радісні обличчя патріотів, синьо-жовтий прапор, а перед очима – загиблі воїни, вогонь і кров на сході, переселенці... Неможливо радіти одному, коли інше, ще більш тривожне та болюче, оточує навколо.

Ми здобували незалежність довго. Та чи завершився цей процес? Навряд чи. Досі доводиться боротися із загарбницькими претензіями Росії на наші території. Продовжиться це ще рік, два, десять? Хто знає... Та ще не можна сказати, що ми остаточно вибороли свою незалежність. Довгий шлях чекає нас попереду.

Маємо лише щирі сподівання, що дуже скоро все зміститься в бік радості за мир та процвітання в нашій державі, а не лише спогадів про славні часи. Зі святом, любі українці!

З надією на світле майбуття, Центр гуманітарної співпраці з українською діаспорою.

І зазвучав Маріїн рояль

3 нагоди 165-річчя від дня народження першої народної артистки України

Заньки, невеличке негазифіковане село на Ніжинщині, приваблюють камерною тишею. У садибі Адасовських у моїй уяві, як у кіно, одразу з'являється постать маленької Марії, яка наснажувалася схожими краєвидами: затишним ставком, церквою, що тепер обладнана під клуб, доглянутими біленькими хатинками між вишневими та яблуневими садками. Росляна ранкова тиша, солов'їні співи під зоряним небом гармонізували тут не одну дівочу душу.

Марія Занько теж народилася в Заньках у ті часи, коли перша народна артистка України доживала віку в Києві. У селі ще стояв дім Адасовських, який советська влада перенесла в центр і обладнала під клуб. Ще цвіли красуні-липи, бузки в колишній дворянській садибі.

І не здогадувалася тезка, що їй на роду було написано опікуватися добрим іменем і славою знаменитої землячки – Марії Костянтинівни Заньковецької. Адже її дід, мамин батько Петро Мірошниченко, сільський кравець, обшивав багатодітну родину нащадка здрібнілого польського роду Костянтина Адасовського.

«А Занько я по батьку. У нас тут півсела Заньків. Кажуть, що прізвище походить від засновника села козака Занька». – Розповідала мені Марія Логвинівна Кириченко – перша директорка на громадських засадах музею Марії Заньковецької в селі Заньки. 1952 року Марія отримала диплом учителя російської мови та літератури Ніжинського педінституту імені Миколи Гоголя й 40 років викладала цей предмет у рідній Заньківській школі. 1960 року, коли в Україні відзначали столітній ювілей видатної української артистки (а тоді день її народження помилково датувався 1860 роком), у столицю поїхали Заньківський сільський голова Тимофій Мірошниченко, секретар партійної організації, учитель біології Федір Кириченко та колишній робітник Адасовських Іван Карпенко. Усіх їх запросили в президію урочистого засідання.

«Піднімаючись на сцену, дід Іван розгубився від спалахів фотоапаратів і впав на сходах. Тож виступати від його імені довелося моему чоловікові Федору Кириченку», – згадувала Марія Логвинівна. Саме Федір після цієї події почав клопотатися про створення музею першої народної артистки України в селі,

де вона народилася. Ініціативу підтримали й у Києві. Внучата небога Заньковецької Галина Дядюша подарувала більше сотні книг. Театральне товариство – стільці для клубу. Учителі разом зі школярами почали збирати експонати. Родина Софії Шафрай віддала дзеркало, подароване їй Марією Заньковецькою. Знайшовся й вишитий родинний рушник Адасовських, і мереживо ручної роботи самої актриси, і світлини відомого ніжинського

фотографа Олександра Серебреника. Старше покоління пам'ятають його фотосалон у центрі Ніжина з великим портретом Марії Заньковецької у вітрині. Зібране розмістили спочатку в окремій кімнаті – кухні-їдальні Адасовських. Пізніше поміщицький дім знову повернули на подвір'я їхньої садиби біля школи. І 1964 року відкрили музей. Було багато гостей із Ніжина, Чернігова, Києва. Виступала Ната-

Співає заслужений діяч мистецтв України Микола Сікора

лія Ужвій та інші театральні діячі. Співав Дмитро Гнатюк. А відповідальною за музей призначили вчительку Марію Кириченко.

Вона оберігала його чотири роки поспіль: поповнювала експонатами, зустрічала гостей, разом з акторами Львівського театру імені Марії Заньковецької влаштовувала «Театральну осінь», проводила екскурсії та готувала екскурсодів зі своїх учениць. Найкраще це виходило в її доньки Людмили Кириченко й Олі Новак. Вивчення творчої спадщини видатної землячки, спілкування з її внучатими небогами Іриною Толочко та Галиною Дядюшею наповнювали повсякденне життя вчительки й школярок високим змістом. Недарма ж онука Марії Кириченко Олеся Вакуленко стала заслуженою артисткою України. А Ольга Новак – учителем-методистом у рідній Заньківській школі, відмінником освіти України.

1968 року через хворобу очей Марія Логвинівна за порадою тієї ж Галини Дядюші змушена була зробити операцію в Одеській клініці й передати музей іншій людині. Відтоді закладом керували різні люди. Була введена штатна посада директора.

Більшість експонатів – фотокопії та макети. Є й оригінальні. Найцінніший – рояль. Куплений за кордоном 1899 року, він був подарований Марії Заньковецькій Миколою Лисенком.

Власниця передала його іншій родині, яка мешкала в Москві. І тільки 1970 інструмент, якому довіряла свої переживання актриси, привезли в Заньки. Історію роаяля описано на спеціальному стенді.

Роками він мовчав в одному з чотирьох залів про творчі муки композитора, про нелегку жіночу й акторську долю... А останнім часом на нього звернули увагу члени Співки поляків Ніжина «Астер», котрих разом із польськими студентами та викладачами як учасників літньої школи привозить на батьківщину Заньковецької доцент Ніжинського держуніверситету імені Миколи Гоголя, активний дослідник польського впливу на Ніжинщині Максим Потапенко. Саме ці люди вирішили, що музей видатної актриси має бути місцем публічним і в особі президента Міжнародного фонду економічного розвитку Полонії Володимира Щепаняка знайшли мецената, котрий виділив 100 тисяч гривень для реставрації раритетного експоната.

Український поляк у день народження Марії Заньковецької разом з іншими гостями зачаровано прислухався до камерної тиші садиби, до автентичного співу найстарших заньківчанок з гурту «Передзвін» Ніни Шкурко, Марії Занько, Софії Литовченко та Ганни Хонди, до нагненної екскурсії директорки музею Ольги Новак, до м'якого туше піаністки Олени Арендаревської, родичі якої були акторами, до голосів заслуженого діяча мистецтв України Миколи Сікори, лауреата конкурсу імені Квітки Цісик Юрія Кобзаренка, лауреата міжнародних конкурсів Ярослава Йотки і Вікторії Борисюк. І, як він сам висловив-

ся, наснажувався енергетикою цього закладу та виконавців. Почувши від автора цієї статті про зроблену Центром гуманітарної співпраці з українською діаспорою НДУ імені М. Гоголя книжку «З золотого гніздечка Заньковецької. Ніжинські родини в колі видатної актриси», Володимир Щепаняк привселюдно пообіцяв фінансово підтримати такий проект.

Доки в залах музею звучали українські та польські пісні, інструментальні твори Фредеріка Шопена і Станіслава Монюшка, святковий простір подвір'я заповнювали автентичні українські та сучасні патріотичні пісні. Як пасували старшим і молодшим учасникам уже третього фольклорного фестивалю «Скарбниця зоряних талантів» керсетки й вишиванки, підкреслюючи красу слов'янських облич! Усім виконавцям з Чернігівщини та Києва (а це було 47 виступів) подякував голова Ніжинської райдержадміністрації Вячеслав Івашин, міський голова Ніжина Анатолій Лінник, ректор Ніжинського держуніверситету імені Миколи Гоголя Олександр Самоїленко, польські гості. Вони схвально говорили про те, що сучасна молодь відходить від музики електронної й усе більше вслухається в рідне пісенно-музичне коріння.

Саме з цієї криниці наснажувала свій акторський талант Марія Заньковецька. Її творчий і житейський чин залишається для нас сьогодні прикладом національної гідності.

Надія ОНИЩЕНКО

Фото Олександра ВАСИЛЕНКА

Рецепти успіху для України

від Президента України і президента СКУ

Другий день Третньої конференції з українських реформ під назвою «Інновації, можливості і демократія в Україні», відбувався в готелі Fairmont Royal York. Організаторами виступали Український дім Торонто, Економічний клуб Канади та Український клуб Канади. Тут було задіяно представників бізнесу, громадянського суспільства від України і Канади та міжнародного експертного середовища. Одним з активних учасників цієї конференції був Президент Світового конгресу українців (СКУ) Павло Грод. Кореспондент газети «День» Микола Сірук розпитував його про враження від виступів Президента України Володимира Зеленського, зокрема під час бізнес-ланчу, що відбувся ранком 3 липня в згаданому готелі.

– На нинішній конференції було обговорено дуже багато цікавих тем, – відзначив Павло Грод. – Я брав участь у

круглому столі з питанням, як Україна має увійти у високу економічну категорію країн, у якій кожен із громадян має заробляти 12 тисяч доларів на рік. В Україні згідно з даними Світового банку такий показник становить 3 тисячі доларів на рік, що означає необхідність підвищувати прибуток пересічного українця в чотири рази.

– Багато говорилося про те, що рецепти успіху для України відомі, можете їх назвати?

– Прості полягають у необхідності забезпечення верховенства права, здійснення реформи судової системи, щоб будь-який інвестор на високому чи середньому рівні почувався захищеним від тиску чи рейдерства. До речі, малий і середній бізнес є фундаментом канадської економіки, а не величезні корпорації. І я вважаю, що в Україні є великий потенціал для малого і середнього бізнесу. Але

для цього треба забезпечити верховенство права.

Складніший рецепт стосується боротьби з корупцією. Для чого треба мати незалежну прокуратуру, поліцію, котрі мають ефективно працювати.

Після цього треба звернути увагу на державні підприємства, які є дуже вразливими для корупції та зловживань.

– Під час бізнес-ланчу міністр Фріланд процитувала Зеленського, зокрема його фразу, що кожен українець повинен бути президентом, наголосивши, що нещодавно канадці теж діяли відповідно до цієї фрази. Можете це пояснити?

– Меседж тут полягав у тому, що кожен повинен вчитися бути відповідальним, щоб розбудувати свою країну й не сподіватися, що хтось – президент чи якийсь міністр чи депутат – має це робити. А наводила вона приклад

перегляду договору НАФТА про торгівлю між Канадою, США та Мексикою. І цими переговорами дуже цікавилися пересічні канадці та навіть рекомендували міністру Фрїланд відстоювати це питання, бо це важливо для нашої економіки. Люди розуміли можливі наслідки провалу перемовин щодо досягнення нової угоди. І вони побачили, що не лише політик має вирішувати, а й важливо, щоб канадці обстоювали ці принципи.

– А як Ви оцінюєте два виступи Президента України, що Ви почули нового і що знайшло відгук у Вас чи канадців українського походження?

– Головне, що ми хотіли послухати Президента Зеленського й те, як він відстоюватиме суверенітет, протидію Росії, мову, ідентичність. Бо є різні чутки й закиди, і ми як світова діаспора, а також діаспора в Канаді почули від нього дуже чіткий меседж, що Президент обстоюватиме український суверенітет, українську незалежність, українську мову.

Він дуже чітко заявив, що обстоюватиме інтереси України та протидіятиме російській агресії, а також дуже відкритий до співпраці з діаспорою.

– А що Ви скажете про заклик Президента Зеленського «Інвестувати в

Україну, приходити з грошима»? Як це сприймає канадський бізнес?

– Президент Зеленський дуже чітко сказав, що створюватиме всі умови для залучення іноземних інвесторів. Потрібно звернути увагу на те, що він закликав інвестувати не лише гроші, а й наш час на підтримку України. Тому це є важливий меседж для діаспори, бо не всі спроможні вкладати сотні тисяч чи мільйони доларів, але всі мають можливість вкласти час у розбудову України.

Газета «День»
№ 117-118

МІЖНАРОДНІ КОНТАКТИ

Український та польський досвід

1 серпня 2019 року розпочала свою діяльність III Міжнародна літня школа, учасниками якої є українські та польські студенти. Починаючи з 2017 року, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя за ініціативи викладачів Максима Потапенка та Юлії Кузьменко розпочав співпрацю з Педагогічним університетом імені Комісії Освіти в Кракові. Метою було зближення українського й польського народів через нову генерацію. Згодом, 2018 року, до співпраці приєднався Київський університет імені Бориса Грінченка.

Цьогорічна Міжнародна літня школа мала назву «Виклики для сучасної демократії: український та польський досвід децентралізації очима молоді» і функціонувала за сприяння Міністерства молоді та спорту України й Посольства Республіки Польща в Києві. Як зазначають самі організатори, завданням

школи є поглиблення українськими та польськими студентами знань щодо досвіду адміністративних реформ в Україні та Польщі, а також формування навичок аналізу перспектив та пошуку шляхів розв'язання проблем самоврядування територіальних громад, що виникають у процесі реалізації курсу на децентралізацію влади. Також є сподівання, що учасники цього заходу стануть основою майбутнього політикуму України та Польщі.

2 серпня в Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя відбулося відкриття III Міжнародної літньої школи. Після традиційного виконання гімнів України та Польщі слово виголосив ректор НДУ Олександр Самойленко, який акцентував увагу на тому, що останні події в Раді Європи підтвердили, що поляки – наші друзі, тож потрібно сприяти взаєморозумінню між народами. До цього, на думку Олександра Григоровича,

спонукає також і те, що світ стає дедалі тіснішим та відкритішим до двосторонніх контактів.

Цікаві настанови учасникам літньої школи дав також заступник Надзвичайного і Повноважного Посла Польщі в Україні Міхал Геронь. Він наголосив на важливості процесу децентралізації в державному розвитку, підкреслив необхідність руйнування стереотипів та бар'єрів. Міський голова Ніжина Анатолій Лінник запевнив, що міська рада надає й буде надавати допомогу в проведенні подібних заходів, оскільки для неї це питання є досить актуальним.

За словами викладача Педагогічного університету в Кракові Матеуша Каміонки в Україні було багато революцій, і всі вони починалися зі студентів, тож виховання молодого покоління в патріотичному дусі має стати пріоритетом. Віце-президент Польсько-української палати Олег Дубіш зауважив, що історія повторюється, і Україні з Польщею необхідно підтримувати союзницькі стосунки. На його думку, західні віяння до України завжди приносила Польща. Наприкінці декан історико-юридичного факультету Володимир Мартиненко побажав усім успіхів та оголосив план заходів.

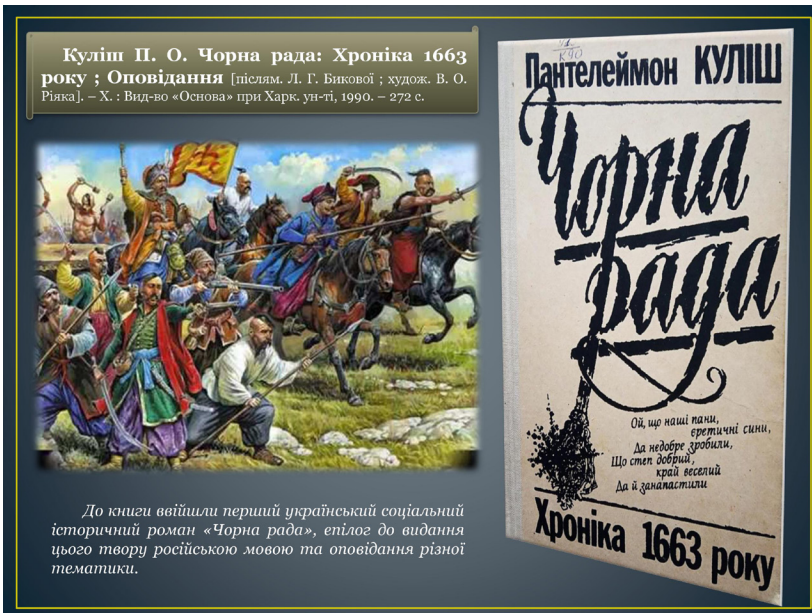
У роботі літньої школи взяли участь 15 українських студентів з восьми вишів і 15 студентів із трьох закладів вищої освіти в Польщі. Літня школа мала напружений графік і тривала по 9 серпня.

Ольга МОЦІЯКА

Пантелеймон Куліш: між Борзною і Ніжином

Куліш П. О. Чорна рада: Хроніка 1663 року ; Оповідання [іслям. Л. Г. Бикової ; худож. В. О. Ріяка]. - Х. : Вид-во «Основа» при Харк. ун-ті, 1990. - 272 с.

До книги ввійшли перший український соціальний історичний роман «Чорна рада», епілог до видання цього твору російською мовою та оповідання різної тематики.

Фрагмент із віртуальної виставки бібліотеки ім. М. О. Лавровського «200 років від дня народження П. О. Куліша»

Куліш підтримував дружні взаємини з уродженцем Борзни, жителем Катеринослава Григорієм Тимофійовичем Мизьком, котрий у 1840-х роках подарував Пантелеймонові Євангеліє з написом «Юноше с сединою». Небіж Мизька, Микола Дмитрович, також дружив із Кулішем. Той їздив з Мотронівки до нього на Катеринославщину 1858 року. Письменник також приязно ставився до борзнянця Федора Семеновича. Мабуть, це був Ф. С. Риндовський – відомий на Борзнянщині лікар, шанована людина.

А от стосунки Пантелеймона Куліша з поетом Віктором Забілою, який жив неподалік на хуторі Куріківщина, не склалися. Надто різні були в них характери. Якось Забіла написав на Куліша в'дливий віршик:

*Крути, верти свій розум
Ізо всієї праці,
Не викрутиш більше того,
Що у мене в ...*

[Киевская старина, 1886 р., № 9, С. 174 – 175]

Ще один історичний факт: Куліш приятелював із якимось Митрофаном Олександровичем Константиновичем з Остерщини, запрошував його в січні 1880 р. до себе на хутір. Їхати гостю, мабуть, належало залізницею через станцію Плиски. І Куліш риторично запитував: «Та як Ви перепливете через плисецьку багнюку? На всьому світі нема такої, а вона саме рощиниця (тобто розмерзнеться, правопис Куліша – авт.) під Іудин день».

Не доведено ймовірність стосунків Панька Куліша з байкарем Леонідом Глібовим, коли той проживав у Ніжині. Хоча це припустити можна, бо дружба Кулішевого шурина Василя Білозерського, котрий також помер у Мотронівці й там похований, тривала з Глібовим до останніх його днів. Білозерський і Куліш свого часу надсилали матеріали для публікацій у чернігівській газеті Глібова. То можна припустити, що Глібов міг хоча б листуватися з обома мотронівськими адресатами.

Зате тісна дружба єднала родину Кулішів з дворянином, полковником у відставці (начебто) Іваном Івановичем Троїцьким з Оленівки, села поруч. Той мав кузню, вів, як і Пантелеймон Олександрович, сільський спосіб життя, просто цікавився літературою й залишив щоденник (він зберігається в Чернігівському музеї імені Михайла Коцюбинського). Куліш часто писав тому за потреби записки, на зразок: «Посылается плуг, найденный в Ноевом ковчеге на горе Арарат (ідеться про ремонт старого плуга в кузні, – авт.). Если древность его позволит поновление, то возблагодарим...»

Товаришував з подружжям Кулішів і допомагав їм у старості й син Троїцького, теж Іван Іванович. Їхні нащадки й досі живуть в Оленівці та Борзні.

Підтримували з Кулішем зв'язки землевласники з Британів (нині село Дуболугівка Ніжинського району) Вовки-Карачевські: Никодим, його сини Григорій, Василь, дочка Василя Марія з Києва. Василь Никодимович приїздив з уродженцем Ніжинського повіту Олександром Кониським купувати маєток Куліша. Вовки-Карачевські були відомі в Борзнянському повіті та в усій Чернігівській губернії як земські діячі.

Уже після смерті Куліша особливо приязно позначені стосунки вдови, яка стала відомою як письменниця Ганна Барвінок, з її покровителем князем Михайлом Миколайовичем Кочубеєм, власником села Кинашівка під Борзною. Скромний

Життя Пантелеймона Куліша можна порівняти з Одісеєвими пертурбаціями. Зрештою в зрілому віці письменник «осів» на хуторі, ба більше – став хutorянином-самітником.

Хутір Мотронівка, названий на честь Кулішевої тещі, де він фактично був у приймах, розташовувався біля поштового тракту Київ-Москва на відтинку Ніжин-Борзна. Тож проблем у Куліша з проїздом у Ніжин, найбільше поселення Чернігівської губернії, не могло бути (у ті часи в народі це місто традиційно звалось як Ніжень чи Ніжен, що й зафіксовано в історичному романі письменника «Чорна рада»).

Сусідні повіти Ніжинський і Борзнянський другої половини XIX віку були багато в чому подібними: за площею, природними даними, кількістю та складом людності, економічним розвитком. Саме природні умови південної частини тогочасної Чернігівської губернії зумовлювали спосіб життя населення: незалежно від його соціального стану тут був традиційно хліборобський устрій.

Пантелеймон Олександрович Куліш за походженням належав до козацької верстви, яка становила близько 1/10 населення згаданих повітів. Цей гордовитий прошарок жителів було ніби затиснено між заможнішим поміщицько-дворянським станом (проте набагато менш чисельним) та найбільшим – селянським. Прибутки давало хліборобство, усе залежало від розміру земельноділля. Деякі поміщики мали по кілька тисяч десятин, господарювали в економіях, мали цукро-спиртозаводи, млини та деякі інші заводи як додаток до зернової торгівлі. Почали проростати й хазяї (куркулі) з найпрацьовитіших та найкмітливіших козаків і селян. Це не міг не помітити такий інтелектуал, як Куліш. Окрім того, у хutorянському господарюванні він убачав майбутнє України. Чи не за це так уїлася в Пантелеймона Олександровича радянська влада, затаврувавши «буржуазним націоналістом» з усіма заборонними наслідками?! Однак сучасники Панька Куліша його поєднання дрібного хліборобства та письменництва сприймали щонайменше як дивакуватість. «Білою вороною» був Куліш в очах хазяйновитого селянства. Найбільшого розуміння можна було йому чекати від декого з поміщиків-меценатів, які колекціонували українські старожитності.

князь самовіддано допомагав їй у всьому – влаштував з власної ініціативи в себе в маєтку музей Куліша, надав Ганні притулок.

Були в Кулішів прихильники в селі Прохори – брати Петро й Хведір Коломийченки. Це вже було на початку ХХ ст., тому їхні стосунки – уже без самого Пантелеймона Куліша. Петро Євдокимович високо цінував твори письменника. Хлопці часто бували в Олександрі Михайлівни Куліш, готувалися до 50-річчя її літературної діяльності, та письменниця до ювілею не дожила. Вона писала: «Гарні се люди, Коломийченки, нашого поля ягода. Вони мене... дуже піддержують». Петро жив у Прохорах і обіцяв доглядати могилу Куліша. А Хведір здобув у Москві вищу освіту, одружився з дочкою статського радника Марією Шекун з Ніжина. Мабуть, у ніжинському музеї та архіві про них можна щось віднайти, адже Марія Шекун-Коломийченко була відомою оперною співачкою. Обоє братів і Марію репресовано в сталінські 30-ті роки.

Сам Ніжин привернув увагу Куліша ще у вісімнадцятирічному віці, коли він кілька місяців працював у канцелярії Фізико-математичного ліцею князя Безбородька, щоб заробити на навчання в Київському університеті Святого Володимира. Тут він захопився козацькою минувиною не без впливу творів Миколи Гоголя, який здобував освіту в ніжинській Гімназії вищих наук князя Безбородька. Тож письменник пізніше написав не тільки «Чорну раду» про ніжинські події 1663 р., а й узявся за написання життєпису свого знаменитого попередника. Не спроста через Ніжин пролягли життєві шляхи трьох великих українців: Гоголя, Шевченка, Куліша в порівняно коротких часових межах, тож це не могло не позначитися на їхній духовній спорідненості й творчих устремліннях. Чим не благодатна тема для майбутніх досліджень!

Пізніше Ніжин став для Куліша місцем відвідувань за будь-яких потреб. Так, 1852 року Куліш приїздив сюди до ви-

кладача російської словесності, професора Юридичного ліцею князя Безбородька Михайла Андрійовича Тулова в справі «ніжинського скарбу». Про цей візит Куліш писав Осипу Максимовичу Бодянському: «В Нежине заехал к Тулову. Он говорит, что монет вырыто плугом до 200, из которых большая часть серебряных и носят названия Владимира, Ярослава, другого Владимира и Глеба (а по мнению других – Святополка)».

Пізніше Ніжин відіграв важливу роль в особистому житті Пантелеймона Куліша. Перебуваючи в романтичних подорожах, 1860 року Куліш познайомився в Чернігові з Параскою Глібовою, дружиною байкаря Леоніда Глібова й дочкою ніжинського священика Федора Бордоноса. Продовження бурхливого роману між Пантелеймоном і Параскою відбувалося деякий час у будинку її батька в Ніжині (функціонує й нині).

Наприкінці життя, перебуваючи безвиїзно в Мотронівці, Куліш неодноразово навідувався до Ніжина в різних справах, зокрема, у 1888–1889 рр. їздив «у Ніжень обстоювати предківщину Ганни Барвінок від захвату сусіда, козака Болобана».

Пам'ять про Пантелеймона Куліша свято бережуть на Борзнянщині: це й меморіальна садиба в Мотронівці, і головна вулиця та гімназія його імені в Борзні. У Ніжині ж Куліша відзначено хіба що назвою другорядної вулиці десь на околиці. На фасаді Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (колишнього Безбородькового ліцею) серед меморіальних табличок, присвячених видатним діячам, мала б бути й аналогічна з іменем Пантелеймона Куліша. І не просто так, для годиться, а щоб спонукала так само, як він, діяти. Та чи не найважливіше, історичний шлях з Борзни до Ніжина й досі ніяк не нагадує нащадкам про його відомі й невідомі зв'язки...

Михайло МОСКАЛЕНКО,
Микола ШКУРКО

ВИДАННЯ

Відновити історію знищень і відроджень

Вирішила випускниця нашого вишу, доктор філологічних наук, старший науковий співробітник відділу української літератури ХХ століття та сучасного літературного процесу Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України Світлана Луцкій.

У науковому виданні (Київ: Академперіодика, 2018) авторка вперше системно досліджує літературознавчу, історичну та публіцистичну спадщину Юрія Андрійовича Лавріненка, відомого наукового, культурного та громадського діяча діаспори, використавши архівні матеріали відділу рукописних фондів і текстології Інституту літератури.

Книжка «Розстріляне відродження» (Париж, 1959), укладена Ю. Лавріненком у рекордно короткий термін, у складних матеріальних та моральних обставинах, була популярною як в еміграційному середовищі, так і в радянській Україні. Вона мала не лише історико-літературне, а й моральне-етичне та виховне значення. На цьому аспекті наголошувалося в понад п'ятдесяті рецензіях. На думку академіка Миколи Жулинського, у цій праці надзвичайно актуалізований головний смисл історії за Гегелем: послідовне розгортання й утвердження ідеї свободи. Передусім у творчому самовияві, у мистецькому самоздійсненні індивіда як творця історії.

Світлана Луцкій досліджує також класичну спадщину в літературознавчих працях Юрія Лавріненка, зокрема еміграційну шевченкіану, політичні шляхи Лесі Українки, еволюцію світогляду Івана Франка.

У 50–60-ті роки ХХ століття еміграційний критик Юрій Лавріненко щиро зустрів появу талановитої молоді в діаспорі та в Україні. Він покладав великі надії на Нью-Йоркську групу й шістдесятників, вважаючи їх майбутнім новітньої української літератури. Їхню творчість Юрій Андрійович називав логічним продовженням «розстріляного відродження».

Видання Національної академії наук України «Відновити історію знищень і відроджень...»: Ю. Лавріненко і літературно-критична думка діаспори», що авторка подарувала бібліотеці Ніжинського держуніверситету імені Миколи Гоголя, уже зацікавило викладачів літератури та журналістів. Адже джерельною базою стали зарубіжні діаспорні часописи, у яких публікувався Ю. А. Лавріненко.

Надія ОНИЩЕНКО

Гавайський берег українського кохання

Роздуми над американською легендою

Давно-давно це було. Не одне й не два століття тому. Оскільки ж у жодних архівах про це поки що не знайшли підтверджувальних документів, переповам і я красиву легенду. Почув її нещодавно на тихоокеанському узбережжі острова Оаху – найбільшого серед архіпелагу Гавайських островів, які територіально належать Сполученим Штатам Америки.

Отож було це в ті часи, коли один з українських гетьманів ще не виконав наказ біснுவатого батюшки-імператора спалити всі чайки козацького флоту, а в Сибірі, за словами мого земляка-поета, сказані ним у поемі «Батурин», ще каралися-мучилися, але не калялися «гетьманів полки». Ніби саме з тих полків набралася чимала команда сміливців-відчайдухів. Розправили вони вуса, закинули за вуха оселедці на британських головах та й майнули після каторги не додому, де стояла розорена матінка-Січ, і де по всій Материзні лунав плач і стогін від нагаїв московських посіпак. Знали: не буде їм там спокою. Не дадуть засівати ниву житом-пшеницею. Пригадають їм і Берестечко з Перекопом, і Батурин з Конотопом, де вони та їхні пращури списками завзято скородили московські ребра та прибивали переможні щити над Арбатськими воротами самозваної першопрестольної.

Пішли козаки глухою тайгою на далекосхідне тихоокеанське узбережжя імперії та й, кажуть, прибилися поруч з Владивостоком. Зустріли там земляків-переселенців з Чернігівської, Полтавської, Київської та інших губерній рідної України, які повірили імперським агентам і в пошуках кращої долі та шматка землі, забилися на край світу. І повідали козаки мрію: збудувати тут козацькі чайки, пустити їх на океанську течію та й помандрувати щастя-долю шукати. А навколо ж тайга незміряна. Отож задзвеніли пилки-дворучки, заспівали сокири, загупали молотки в майстровитих руках українців. Жалісливі землячки витягнули зі скринь привезені ще з дому сувої полотна. Узаялися за голки і зшили хоч і ські-такі, та все ж вітрила, які затріпотіли на високих щоглах чайок. І ось команди налягли на весла й вирушили в невідому путь-дорогу. Старалися йти так, аби від берега далеко не відривалися. Уночі ж, щоб не збитися з курсу, на зіркове небо поглядали та на шлях Чумацький.

Важко сказати, скільки часу тривала ця мандрівка. Кажуть, не один шторм пережили, натискали на весла, аби з акулою не зіткнутися, вдивлялися в далечінь, щоб, боронь, Боже, на океанічні рифи не наскочити. Легенда переповідає нам, що за цей час козаки, що стали моряками-матросами, з'їли із узятих продовольчих припасів не одну діжку квашеної капусти. Аби цинга їх не замучила в далекій дорозі. І таки врятувалися від цієї страшної недуги. І ось одного сонячного дня команда побачила попереду на обрії обриси землі посеред океанічної гладі. Вирішили пришвартуватися до берега, покритого зеленими лісами на схилах гір та чималими рівними земельними плантаціями.

Зайшли вітрильники в невеличку, але тихеньку, без бурхливих океанічних хвиль, затоку. Кинули якорі. Команда спустилася на берег. Найбільш зірки побачили, як з-за великих каменів-валунів на них дивляться допитливі очі голих тубільців із бамбуковими палицями в руках. Розім'яли ноги козаки, та й взялися за справу. Дістали з кораблика казан, установили його на великих каменюках, засипали пшоно з салом та й розпочали на вогнищі варити куліш. Його аромат приємно лоскотав ніздрі

на всьому узбережжі. Невзабарі на нього потягнулися спершу дітлахи, а за ними – і старший люд із розкосими смолянистими очима й засмаглими, аж до чорноти, тілами. Не поскупилися українці, пригощали гарячим кулішем аборигенів.

А вже з темнотою сіли козаки великим колом, поклали один одному руки на плечі зятагнули «Над озером чаєчка б'ється» та «Ой, горе-біда тій чайці-небозі». Звучали вони не тільки сумливо. Слова неслися над водним плесом символом успіху, перемоги та слави запорожців, що подолали шлях грізним і примхливим океаном. Звучали похвалою унікальному плавзасобу козаків – чайці, якою вони дісталися в таку далечінь. А трохи загодя дали лиха й закаблукам. До рук узяли гострі шабляки з вигуками «же през шаблю маєм право» давай кресати ними іскри в бойовому гопаку. Спершу несміливо, а згодом усе охочіше ставали в танцювальне коло й місцеві тубільці, у такт танцювальних ритмів гупаючи долонями в барабани.

Коли темна нічка вже геть лягла на гори й океанське узбережжя, почали розходитися. Легенда не приховує, що багато місцевих темношкірих красунь увесь вечір задивлялися на бравих козарлюг і під покровом злодійки-ночі розбредилися вони з ними у пошуках ще темнішого закутку. Розповідають, що кохалися нові пари шалено. Як кажуть у нас, до безтями. Результати того кохання помітні й тепер. Як і в українських селах до цього часу можна зустріти з розкосими очима нащадків палкого кохання з татаро-монголами, так і тут, на острові, здивуєшся з людьми, що мають український тип обличчя з волошковими очима та русою косою до поясу або ж з солом'яною стріхою на голові.

Знову ж таки, легенда не донесла до наших днів усіх подробиць того та й наступних вечорів утіхи. Не знаємо ми й, скільки днів чи місяців тут жили наші земляки. Лише з упевненістю наш гід Ілля стверджував, що частина козаків залишилася жити на цьому острові, імення якому Оаху, а частина чи то повернулася в рідні краї, чи помандрували далі в пошуках кращої долі. Достеменно відомо лише одне: у ті дні й українською, і мовою місцевих говірок часто звучали слова «кохана» і «коханий». Правдивим фактом залишається й те, що відтоді ця галявина на тихоокеанському узбережжі, а згодом і знаменитий на весь світ пляж із перемитим бурхливими океанічними водами золотистим піском та всю навколишню територію полінезійці назвали «Кохана». Як знак поваги та вдячності до наших пращурів-українців за їхнє козацьке лицарство – цей унікальний феномен в історії України. А могли б аборигени і з'їсти їх, як отого капітана Джеймса Кука, про якого колись нам співав Висоцький, бо той хоч і був одним з першовідкривачів цих островів в океані, але зневажив старі традиції й звичаї місцевого населення, повів себе з туземцями досить нечемно. Ось і поплатився життям. Хоч пам'ятник йому все-таки на острові поставили.

Хочете вірте в цю легенду, хочете – ні, то ваша справа. Я ж для її підтвердження наведу власні спостереження й аналіз інших фактів з життя та діяльності українців і виявленої до них поваги на американському континенті. Коли я переповав її декому зі знайомих, вони висловили сумнів, що там були наші пращури. Мовляв, тоді вони не могли дістатися із Далекого Сходу через океан аж до Гавайських островів. Можливо, говорили вони, то були москвити, які довгий час жили на березі океану й були з ним на «ти»? На останнє зауваження я відповів моментально:

у тому випадку берег і всю територію звали б не «кохана», а – «любимая», чи якось інакше на мокшанський зразок. І тут не може бути сумнівів.

Для несприйняття іншої думки довелося пошукати в енциклопедіях. Отож даю відповідь: документально підтверджено, що українці з'явилися на території колишніх англійських колоніальних володінь в Америці після 1658 року. Згідно з іншими документами, на острові Оаху розпочали масово поселятися представники багатьох народів десь з 1897 року. Але ж були й першопрохідці, яких не завжди фіксує в своїх аналах історія. Та добре відомо, що наші козаки дізналися про цікаві пропозиції місцевих плантаторів для переселенців, і вони всілякими способами добиралися в ці краї. Додам, що наприкінці XIX століття попит працівників на плантації кавових садів, ананасів та цукрової тростини був частково задоволений контрактованими українцями саме з тих губерній, які згадувалися мною вище. Багато хто з них різними шляхами потрапив на Далекий Схід ще в середині XVIII століття.

Достовірним є факт про те, що на початку XIX століття поблизу Сан-Франциско мав ферму українець Агапій Гончаренко й назвав він її «Україна». Кажуть, що він чи його пращури переселилися сюди з Гаваїв. У всякому разі не вигадкою є те, що Агапій багато допомагав українцям, які переселялися в Каліфорнію, зокрема й з Гавайських островів, де влітку стоїть нестерпна тропічна спека.

Не менш цікаво знати, що першим головою сенату Гавайських островів був Микола Судзіловський (Ніколас Руссель). Він хоч і народився на Могильовщині, але свого часу навчався на медичному факультеті київського університету Святого Володимира й з української землі пішов у світ широкий. Зрештою Гавайські острови відкрив для Російської імперії саме українець, вихідець із Ніжина, відомий мореплавець, океанограф, згодом капітан першого рангу Юрій Лисянський. Сталося це 1804 року. Його шлюп «Нева» сів на мілину неподалік від одного з незнайомих доти островів архіпелагу. Відтоді ця земля нанесена на карту світу, а острів назвали на честь Юрія Лисянського. Зветься він так і до сьогодні. У морському порту Гонолулу, а це місто сьогодні є головним у штаті Гаваї, де швартувався шлюп Юрія Лисянського, зупинявся й корвет «Витязь» під командуванням капітана Степана Макарова – уродженця Миколаєва. Його, як і Лисянського, наші недобросовісні сусіди й нині називають «руськими мореплавцями». Але до таких брехень і крадіжок «братів» нашої української слави ми вже звикли. На жаль.

А тепер про далеку й небезпечну дорогу з Владивостока до берегів Америки. Мовляв, наші пращури-козаки не могли на той час дістатися до тих країв, бо океанами на кораблях вони не ходили. Так ось скажу, що українець, простий селянин з Поділля Пилип Коновал, який став кавалером Хреста Вікторії, найвищої нагороди Великої Британії, якій англійські королі першими віддають честь, дістався берегів Канади саме з Владивостока.

Не можу змовчати й про те, що в Сполучених Штатах до України здавна й до сьогодні особливе тепле й дружнє ставлення. Досить сказати, що саме в Сполучених Штатах з'явився перший на американському континенті пам'ятник нашому пророку Тарасові Шевченку. Ще 1933 року, саме тоді,

коли наш «старший брат» влаштував українцям масовий голодомор. А хіба не заслуговує на увагу та пошану той факт, що в Штатах є п'ять великих селищ, яким надано ім'я нашого славетного гетьмана Івана Мазепи. Ще одне поселення, назване на честь славетного гетьмана й патріота України, здавна є в Канаді. І це в той час, коли «мокшани» нібито за зраду наклали на нього анафему й упродовж століть насилали на нього в церквах всілякі прокляття. І лише нещодавно Вселенський патріарх Варфоломій I на весь світ заявив про неканонічність тієї анафеми «братів во Христу». Врешті-решт у цьому славетному переліку географічна точка на карті Америки із співучо-мелодійною назвою «Кохана». Це територія, де на узбережжі океану активно росте наш подорожник, де квітнуть такі до болю знайомі «братики й сестрички» із голубими та жовтими пелюстками, де на таких же примітивних прилавках, як і понад українськими дорогами, місцеві мешканці продають екзотичні авокадо, ананаси, банани, маракуйю. А над усім цим побаченим стиглою вишенькою на тортіку зазвучала з айфона в руках світлочубого парубчка пісня про одну калину за селом і одну родину за столом. Бо наш гід сказав людям за прилавком, що ми з України.

Інаостанок – фото. Для підтвердження легенди та роздумів навколо неї. На ньому я зафіксований поруч з автотрасою, де на покажчику красується назва значної території тихоокеанського узбережжя американських Гаваїв. Отож і я мав честь з гордістю сказати: «Добрідень тобі, краю, де кохалися мої пращури, де упродовж століть пам'ятають героїчну славу козацьку. Вона й справді не вмере, не поляже й житиме до кінця віку всього людства!»

Микола ГРИНЬ, член Національної Спілки журналістів України, лауреат літературно-мистецької премії імені Пантелеймона Куліша

Засновник – Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Реєстраційне свідоцтво № 352-24ПР, серія ЧГ, від 6 березня 2007 року
P/p 31253365108946 НДУ ім. М. Гоголя код 02125668 ДКСУ м. Київ МФО 820172

(благодійний внесок на розвиток Центру гуманітарної співпраці з українською діаспорою)

Склад редакції:

Онищенко Н. П., редактор,
Бойко О. Д., докт. політ. наук, проф.,
Мельничук О. В., докт. фіз.-мат. наук, проф.,
Астаф'єв О. Г., докт. філол. наук, проф.,
Михед П. В., докт. філол. наук, проф.,
Самойленко Г. В., докт. філол. наук, проф.
Макет та верстка – Бобрик Д. М.

Адреса редакції:

Центр гуманітарної співпраці з українською діаспорою, кімната 210
вул. Графська, 2,
м. Ніжин, 16602, Україна
Тел./факс: (04631) 7-19-59
E-mail: ukr_diaspora@ukr.net,
diaspora@ndu.edu.ua

<http://www.ndu.edu.ua/index.php/ua/tsentr-gumanitarnoji-spiivpratsi-z-ukrajinskoyu-diasporoyu/vidannya-ukrajinskij-dim>